

MESTRE DE CAPÇALERA

Escrits essencials d'educació

A càrrec de Toni Giménez i Fajardo

SEGUEIX EL CORRENT

Diversos corrents pedagògics

Cada una de les pedagogies contemporànies correspon a una cosmovisió, una manera de concebre el món i atansar-s'hi. Les seves aportacions ens donen l'opció de teixir educacions a mida de cada infant, grup o situació. Totes tenen avantatges i inconvenients. Podem tastar-ne unes quantes o fer un gresol amb totes elles. El que tenen en comú es que es van preocupar per fer de l'infant l'eix principal de la seva acció perquè desplagués les seves capacitats innates i esdevingués una persona feliç i lliure, amb tota la seva plenitud. La majoria de teories educatives deriven de teories antropològico-filosòfiques:

De caire naturalista: pedagogies idealistes, marxisme. Representants: Plató, Aristòtil, Jean-Jacques Rousseau, Hegel, Karl Marx, Bakunin, Marcuse, Andrés Manjón, Juan Bosco, García Hoz, Makarenko, Mao, Lorenzo Milani, Paulo Freire, Joaquim Xirau, Eugeni d'Ors, Josep Pallach.

De caire artificialista: pedagogies anarquistes, llibertàries, antiautoritàries, antiinstitucionals, pragmàtiques. Representants: Bacon, Hobbes, Nietzsche, Leon Tolstoi, Francesc Ferrer i Guàrdia, Lobrot, Oury, Carl Rogers, Alexander Sutherland Neill, Lourau, Everett Reimer, Paul Goodman, Ivan Illich, Pestalozzi, John Dewey, Ovide Decroly, Maria Montessori, Célestin Freinet.

Hi ha pedagogies que són enteses com a cosmovisions: el cristianisme i el marxisme en són clars exemples.¹

"LA LETRA CON SANGRE ENTRA"

Teories pedagògiques de la coacció

L'egoisme humà, l'intent de destrucció i la coacció de la religió justifiquen els diversos models educatius coaccionadors i autoritaris. Redreçar la naturalesa humana amb disciplina, instrucció i càstig físic perquè si es deixa lliure l'infant es torna indecís i agressiu i això el porta al fracàs. És una pedagogia que pretén arribar a la perfecció i que no deixa que l'educand decideixi la seva pròpia educació. La sentència "La letra con sangre entra" i "Quien bien te quiere te hará llorar" resumeixen aquesta manera de concebre l'educació. Val la pena que l'infant aprengui plorant el que pot aprendre rient? L'infant respon amb agressió a les frustracions i, ahora, la pedagogia autoritària li és antinatural perquè vol arrencar de tall el caràcter salvatge, per tant, natural, que té la infància.

TEMPS AL TEMPS

Teories pedagògiques no directives ni repressives

Aquestes teories, sorgides després de la II Guerra Mundial, es pregunten què vol dir educar (pregunta de caire ontològic sobre la naturalesa de l'ésser humà) i per què eduquem (pregunta teleològica, sobre les finalitats).

Llibertat *versus* autoritat: quant de cada? Cal no confondre autoritat amb autoritarisme (abús d'autoritat: obediència per temor). Diferenciar llibertat de llibertinatge (abús de la llibertat): educar en llibertat (educació llibertària).

Les teories antiautoritàries sorgeixen a partir del pensament de Rousseau (fe en la bondat de l'infant) i també del pensament de Freud: quan algú imposa la seva autoritat, reprimeix l'altre. Supressió de la jerarquia. Res de disciplines ni càstigs que produeixin hostilitat. Es tracte de conjugar certa autoritat de l'educador amb certa llibertat de l'infant. La funció de l'autoritat ha de limitar-se a suplir la incapacitat temporal o circumstancial de l'educand a autogovernar-se.²

Teoria llibertària pura

El mestre és un més del grup. No vol lideratge ni coacciona. No hi ha currículum establert ni assistència obligatòria ni horaris fixos. Es donen tres fases: a) Caos: els alumnes se senten alliberats; b) violència: ja que l'autoritat genera frustració, ara s'han de desfogar; c) calma: necessitat d'autoaprenentatge i de fer coses. Cap experiència llibertària pura va passar de la primera fase.

Teoria llibertària moderada

a) Model autogestionari

Qui fa de mestre renuncia al poder a l'aula, però no dins de la institució. Dos exemples són el de la pedagogia d'equip de Célestin Freinet i la pedagogia no directiva de Carl Rogers (Oak Park, Chicago, 1902 – 1987) que va ser deixeble de William H. Kilpatrick que va ser qui li va fer conèixer el pensament de John Dewey. Deixar fer l'infant, tenir en compte la seva naturalesa: aprendre per curiositat.

b) Model assambleari

Distribueix el poder entre tots els membres de l'escola a través de l'assemblea. Un exemple d'això és el de l'escola Summerhill, d'Alexander Sutherland Neill (Kingsmuir, Escòcia, 1883 – 1973). Després de l'experiència llibertària pura, ell posa tres límits a la llibertat: que res no et perjudiqui a tu, que res no perjudiqui els altres i que res no perjudiqui l'escola. L'èxit va ser absolut. Conjugar llibertat moderada i estima: només la llibertat fa possible la felicitat i només l'amor, cura. Descobreix en la psicoanàlisi els traumes del subconscient. Pagar és ser covard. Estava en contra del càstig perquè desperta més odi i, aleshores, la conducta empitjora. Estava en contra de la religió perquè instaura la por.

N'hi ha que diuen que l'educació autoritària fabrica robots i n'hi ha que diuen que l'educació llibertària bloqueja la maduració de l'educand, quedant aturat en la infantesa o, a tot estirar, en l'adolescència.³

CANVIA TU PERQUÈ CANVIÏN ELS ALTRES

Pedagogia alliberadora

El seus representants són Lorenzo Milani i Paulo Freire. Lorenzo Milani (Florència, 1923 – 1967) era capellà i va tenir un enfrontament fort amb l'església; va ser processat per la defensa de l'objecció de consciència, per exemple. La seva és una pedagogia alliberadora.: que l'escola pugui transformar la societat amb un judici crític. Avui en dia encara continua essent molt admirat i seguit a Itàlia.

Per a Paulo Freire (Recife, El Brasil, 1921 – Sao Paulo, 1997) educar és despertar, conscienciar, potenciar les possibilitats de l'educand i orientar l'alumnat als valors de l'ésser humà, no pas coaccionar-lo ni domesticar-lo. Rebutja tanta memorització i considera que l'alumne no ha d'estar mai per sota del mestre. Educar per a la llibertat: o et transforma o t'adaptes al sistema. Ningú no ho sap tot; ningú no ho ignora tot. Va ser un gran lluitador per l'alfabetització de les persones adultes: aprendre a llegir i escriure el món de manera crítica. Tota acció educativa empaita un fi, un somni, una utopia. No existeix una educació neutra i apolítica. L'educador ha de procurar que l'educand tingui la seva pròpia visió, no pas imposar la seva.

FUIG D'ESTUDI!

La desescolarització

– No fugim d'estudi!
– Oh, si, fem-ho, si us plau,
i anem a jugar al parc!
Broma popular

És realment bona l'escola? No seria millor inventar estructures noves?⁴ És l'escola l'únic mitjà d'educació?⁵ Una part dels pedagogs llibertaris creen aquestes teories antiinstitucionals que sorgeixen de l'antropologia anarquista. Com que l'escola no té cura: mort a l'escola! La desescolarització com a opció. No es vol delegar a una institució allò que moralment pertany a l'àmbit familiar. No es creu en el sistema educatiu. Els seus impulsors van ser Paul Goodman (Nova York, 1911 – 1972); era poeta, novel·lista, dramaturg, assagista, sociòleg, pedagog, lingüista, psicoterapeuta, conferenciant infatigable, Ivan Illich (Viena, Àustria, 1926) i Everett Reimer. Que eduqui la pròpia societat (ciutat educadora) ja que tothom pot ensenyar el que sap. L'infant accedeix voluntàriament al coneixement i busca els companys. Calen uns administradors i consellers perquè aquesta xarxa funcioni. Illich no concep l'escolarització com una forma d'educació. Per educar-se no es necessari anar a l'escola i haver-hi anat no comporta tenir una bona educació, tan sols una el coneixement d'una informació monopolitzada. Aquest moviment no va arrelar gaire perquè tard o d'hora l'ésser humà necessita ser dirigit i guiat però va prendre força a través de l'educació no formal. Avui en dia hi ha molts moviments d'educar a casa, individualment o en grups reduïts de quatre o cinc infants (nombre idoni a partir del qual ja es considera que hi ha prou socialització).⁶

Gener 2026.

Trobareu els articles anteriors a l'apartat [Articles](#) de la meva pàgina web.

¹ Octavi Fullat, *Paideusis*, Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 1990: 20.

² José María Quintana, *Por una pedagogía humanista*, Madrid: Dykinson, 1997: 107.

³ Octavi Fullat, *Educació: violència i eròtica*, Barcelona: Edicions 62, 1986: 135.

⁴ Paul Goodman, *La des-educación obligatoria*. Barcelona: Fontanella, 1976: 22.

⁵ Octavi Fullat, *La agonía escolar*, Barcelona: Humanitas, 1986: 49.

⁶ Francesco Tonucci, *Cuando los niños dicen basta*, Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 2003: 34.